

SIRSIKLAM, SIRILSIKLAM KELİMELERİ ÜZERİNE
ABOUT SIRSIKLAM, SIRILSIKLAM WORDS

Yrd. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ

Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

Abstract

“Completely wet, very wet” *sırsıklam* and *sırlıklam* meaning as commonly used words in modern Turkish. However, until the present day scientific studies, not given enough information about the etymology of these words. In this study, we focused on the structure of the words *sırsıklam* and *sırlıklam*. Emphasized that these words, are a form of reinforced *sıklam* word. *Sıklam* word has been searched in dictionaries which prepared on the historical and modern periods of Turkish, also in dialectical studies. Although not used in Turkey Turkish, it is proven that the *sıklam* word used in the Anatolian dialects. Suggested that the *sıklam* word derived from *sıgıt*, *sıkda-*, *sıkla-* in old Turkish and examined the morphological structure of the word.

Key Words: *sırsıklam, sırlıklam, reinforcement, morphology*

Öz

Büsbütün ıslak, çok ıslak anlamındaki *sırsıklam* ve *sırlıklam* kelimeleri, Türkiye Türkçesinde sıkça kullanılmaktadır. Ancak günümüze kadar yapılan bilimsel çalışmalarda, bu sözcüklerin kökeni hakkında yeterli bilgi verilmemiştir. Bu çalışmada, *sırsıklam* ve *sırlıklam* sözcüklerinin kökeni ve yapısı üzerinde durulmuştur. Bu kelimelerin *sıklam* sözcüğünün pekiştirilmiş şekli olduğu belirtilmiş; Türkçenin tarihî ve çağdaş dönemleri üzerine hazırlanan sözlüklerde, ağızlarda ilgili kelimenin izi sürülmüştür. Standart Türkiye Türkçesinde tek başına kullanılmamasına rağmen Anadolu ağızlarında *sıklam* şeklinde bir kelimenin bulunduğu ortaya konulmuştur. *Sıklam* kelimesi ile Türkçenin birçok döneminde kullanılan *sıgıt*, *sıkda-*, *sıkla-* kelimeleri arasında ilişki kurulmuş, kelimenin morfolojik yapısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *sırsıklam, sırlıklam, pekiştirme, biçim bilgisi*

1. Giriş

Türkiye Türkçesindeki kelimelerin yapısı ve kökeni üzerine birçok çalışma yapılmıştır, yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmaların her biri, alanında belli bir boşluğu doldurmakta, dilimizin zenginliğinin ve büyüklüğünün ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır. Bütün bu çalışmalara rağmen, sadece birkaç sayfalık bir metindeki kelimeleri sıralayıp bu kelimelerin yapısı üzerine düşündüğümüzde yapısını tam olarak açıklayamadığımız, tereddüde düştüğümüz kelimelerle karşılaşabilmekteyiz. *Sırsıklam*, *sırsıklam* kelimeleri de bu kelimelerdendir. Söz konusu kelimelerin yapısını incelemeye kalktığımızda ilk etapta zihnimizde bazı tereddütler oluşmaktadır: Acaba bu kelimelerde bir pekiştirme var mıdır? Pekiştirme *sır* ile sağlanmışsa *sıklam* nedir, yapısı nasıldır? Pekiştirme yoksa kelimenin kökü ve ekleri nelerdir? *Sır* ile *sırlı*'ın görevi aynı mıdır?

Şu ana kadar yapılan çalışmaları incelediğimizde *sırsıklam*, *sırsıklam* kelimelerinin ya hiç ele alınmadığını ya da yeterince açıklanmadığını gördük. Günümüz Türkçesinde oldukça sık kullanılan bu kelimelerin daha önceleri yeterince incelenmemiş olması, dilimiz açısından bir eksikliktir. Biz bu çalışmamızda, söz konusu kelimelerin yapısı üzerinde durarak, bu konuda bazı tespitlerimizi sunmaya çalışacağız.

Türkçe Sözlük'te *sırsıklam* ve *sırsıklam* için aynı anlamlar *-büsbütün ıslak, çok ıslak* (TDK 2005: 1758, 1759)- verilmekte, bu iki kelime arasında gönderim yapılmaktadır. Kelimelerin sözlük anlamına ve günlük kullanımına dikkat ettiğimizde anlamsal bir *pekiştirmenin* olduğunu açıkça görüyoruz. Biz de bu *pekiştirmeden* yola çıkacağız. Yani bize göre *mas-mavi, kıp-kırmızı, sap-sarı, ter-temiz* kelimelerindeki pekiştirmenin aynısı, *sır-sıklam* kelimesinde de vardır. *Sır-sıklam* ile *sır-ıl-sıklam* kelimelerini yapıca birbirinden ayıran tek unsur *ıl* sesleridir. Bu farklılık, kelimeleri tümüyle birbirinden ayırtıran bir farklılık değildir; *ıl* sesleri, pekiştirmeyi genişletmek için kullanılmıştır (Korkmaz 2003: 348). Yani *sırsıklam* kelimesi, *sırsıklam* kelimesindeki pekiştirmenin genişletilmiş şeklidir. Bu durumda incelenmesi gereken asıl husus, *sıklam* şeklinde bir kelimenin olup olmadığıdır.

Türkiye Türkçesinde *sıklam* sözcüğü tek başına kullanılmadığı gibi Türkiye Türkçesinin sözlüklerinde de bu kelime geçmemektedir (TDK 2005, Püsküllüoğlu 2008, Dil Derneği 2005). Acaba Türkçenin tarihî gelişim seyri içinde, çağdaş lehçelerde veya ağızlarda böyle bir kelime var mıydı? *Sıklam* kelimesinin kökü ne olabilir? Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ağırlıklı olarak bu nokta üzerinde duracak, bugün standart dilde tek başına kullanılsa bile *sıklam* şeklinde bir kelimenin olduğunu ve bu kelimenin *ıslak, ıslanmış, yaş, nemli* vb. anlamları taşıdığını açıklamaya çalışacağız. *Sıklam* kelimesinin morfolojik tahlilini de *sık+la-m* şeklinde yapıp *sık+* kökünün anlamı ve ekler üzerinde duracağız. Türkçenin neredeyse bütün dönemlerinde kullanılan *sığıt* (*ağıt, ağlama*), *sığıta-<ı9da-(ağla-), sı9la-(ağla-)* kelimeleri ile *sırsıklam/sıklam* arasında bir ilişki kurmaya çalışacağız.

2. Sözlüklerde ve Metinlerde *Sırsıklam*, *Sıklam*

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bize göre *sırsıklam* kelimesi, *sıklam* kelimesinin pekiştirilmiş şeklidir. Bu nedenle çalışmamız boyunca sözlük ve eserleri tararken hem *sırsıklam/sırsıklam* hem de *sıklam* kelimesini taradık. Kelimenin kökü olan *sık+* (<*sıq, sıh, sık*) ile başlayan bütün kelimeleri inceleyerek anlamca ilişkili olabilecek diğer kelimeleri de tespit etmek istedik.

Göktürk, Uygur ve Karahanlı döneminin başlıca söz varlığına ulaşmamıza imkân tanıyan *Eski Türkçenin Grameri* (Gabain 2000), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* (Clauson 1972), *Orhon Yazıtları* (Tekin 2010), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Caferoğlu 1993), *Eski Türkçenin Söz Varlığının Düz ve Ters Dizimi*

(Alyılmaz 2004), *Divanü Lûgat-it-Türk, Kutadgu Bilig* gibi eserlerde *sırsıklam/sıklam* kelimesine rastlamadık.

Sırsıklam/sıklam kelimeleri, Kıpçak dönemine ait metinlerde (Toparlı vd. 2007) ve *Nechü'l-Ferâdis, Mukaddimet'ül-Edeb* gibi Harezmi Türkçesi metinlerinde de geçmiyor. XIII. yüzyıldan itibaren Türkiye Türkçesi ile yazılmış metinlerdeki kelimeleri bir araya getiren *Tarama Sözlüğü*'nde de bu kelimelere rastlamadık (TDK, 1971). Bu kelimeler, taranan eserlerde geçtiği hâlde sözlüğe alınmamış olabilir. Çünkü aşağıda da belirttiğimiz üzere XIX. yüzyıl ve sonrasındaki bazı sözlüklerde *sırsıklam/sıklam* kelimeleri madde başında ve madde açıklamalarında karşımıza çıkmaktadır.

Lehçe-i Osmanî'de *sırsıklam, sıklam* kelimeleri ile karşılaşırız. Eserde, *sıklam* kelimesi madde başı olarak alınmış ve “Islak. sır sıklam sıklıacak kadar ıslak” şeklinde açıklanmıştır. *Sırsıklam* kelimesi ise madde başı olarak ayrıca alınmamıştır (Ahmet Vefik Paşa 2000: 342).

Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*'de sadece *sıklam*'ı madde başı yapmış ve “sıklıacak kadar ıslak” olarak açıklamıştır. *Sırsıklam* kelimesi ise, *sıklam* maddesinin açıklaması içinde geçiyor: “sırsıklam=pek ıslak”. Şemsettin Sami'nin *sıklam* maddesine “Yalnız bu tabirde müstamelir*.” şeklinde bir not düşmesi de önemlidir (Şemsettin Sami 2010: 1069). Bize göre bu not, *sırsıklam* kelimesinin günlük hayattaki kullanımından hareketle *sıklam* kelimesine anlam verildiğini ve *sıklam* kelimesinin bu nedenle sözlüklere girerek madde başı yapıldığını göstermektedir.

Yeni Türkçe Lûgat'te de yukarıdaki durumla karşılaşırız. Bu eserde *sıklam* veya *sırsıklam* kelimeleri, *sır* maddesinde açıklanmış: “**sır** e. Sıklam kelimesiyle birlikte kullanılır: **sırsıklam** pek ıslak”. Açıklamada “sıklam kelimesiyle birlikte kullanılır” denilmesine rağmen *sıklam*'ın ne anlama geldiği belirtilmemiş; sözlükte madde başı olarak yer almamıştır (Toven 2004: 658).

Sıklam kelimesini, *Yeni Türk Lûgati*'nde de madde başı olarak görüyoruz. Ancak *sıklam* için herhangi bir açıklama verilmeden *sırsıklam* kelimesine gönderim yapılmıştır (İbrahim Alâettin vd. 1930: 993).

Yukarıda verdiğimiz bilgiler göstermektedir ki Tanzimat'tan 1930'lu yıllara kadar hazırlanan bazı Türkçe sözlüklerde ya madde başı olarak ya da madde içinde *sıklam* kelimesi ile karşılaşırız. Daha sonraki yıllarda ise madde başında veya maddelerin açıklanmasında, günlük dilde tek başına kullanılmayan “*sıklam*” kelimesine yer verilmemiş; *sırsıklam, sırsıklam* kelimeleri sözlükte yer almıştır. Meselâ Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nün ilk baskısında *sırsıklam* madde başı olmuş, *sıklam* ise sözlükte hiç geçmemiştir (TDK 1945: 521).

3. Türkiye Türkçesinin Etimolojik Sözlüklerinde *Sırsıklam, Sıklam*

Hasan Eren'in etimoloji sözlüğünde (Eren 1999) kelitemiz hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadık.

Nişanyan, *sıklam* kelimesini madde başı olarak almış, ancak herhangi bir açıklama vermeksizin *sırsıklam* kelimesine gönderim yapmıştır. Nişanyan, pekiştirme anlamını dikkate almamış; kelimeyi *sırsıklam* ve *sıklam* kelimelerinin birleşmesinden oluşan birleşik sözcük

* müstamel: eskimiş

olarak değerlendirmiş, ayrı yazmayı tercih etmiştir: *sırl sıklam*. Divanü Lûgat-it-Türk'te *bulaşmak, yapışmak* anlamıyla verilen *sırl* kelimesi, Nişanyan'a göre *sıvı hale gelmek, cıvılamak* anlamındaki **sır-* kökünden türemiştir. Ancak gönderme yapılan *sırl sıklam* maddesinde de *sıklam* sözcüğü üzerine herhangi bir açıklama yapılmamıştır (Nişanyan 2007: 430).

Türkiye Türkçesinin son etimolojik sözlüğünü hazırlayan Tuncer Gülensoy ise madde başı olarak *sırsıklam*'ı almış ve *sırsıklam*'ı bu kelimenin anlamı olarak vermiştir. *Sırsıklam* kelimesi ise sözlükte yer almamıştır. Gülensoy, kök ve ekler hakkında herhangi bir açıklama yapmamış ve kelimeyi **sır-(ı)l+sık-la-m* şeklinde tahlil etmiştir (Gülensoy 2007: 771).

4. Türkiye Türkçesi Ağzlarında *Sırsıklam, Sıklam*

Standart Türkiye Türkçesinde *sıklam* kelimesinin tek başına kullanılmadığını, *sırsıklam, sırsıklam* kelimelerinin içinde yaşadığını belirtmiştik. Derleme Sözlüğü'nün X. cildinden (TDK 1978) aldığımız aşağıdaki örnekler, bu kelimenin aynı anlam alanı çerçevesinde farklı şekillerde de varlığını devam ettirdiğini göstermektedir:

sulusıklam. Çok ıslak, sırsıklam (*Divriği-Sivas)

sırımsıklam. Çok ıslak, su gibi (*Alaşehir-Manisa)

sırsıklak. Çok ıslak, su gibi (*Atabey-Isparta)

*sıhlamsu*¹. Çok ıslanmış, sudan çıkmış (*Ardanuç ve köyleri – Artvin)

Bu kelimelerden özellikle *sulusıklam* ve *sıhlamsu* üzerinde durmak istiyoruz. Görüldüğü gibi bu kelimelerde de bir pekiştirme anlamı vardır ama bu pekiştirme *m, p, r, s* sesleriyle değil, *sulu (sulu-sıklam)* ve *su (sıhlam su < sıklam su)* kelimelerinin birlikte kullanılması yoluyla sağlanmıştır. *Sulusıklam, sıhlamsu* gibi yapıların birer sıfat tamlaması mı yoksa eş-yakın anlamlı kelimelerle kurulmuş ikileme mi olduğu tartışılabilir. Bizim dikkat çekmek istediğimiz temel nokta *sıklam* şeklinde bir kelimenin olduğu ve bu kelimenin ağızlardaki kullanımının devam ettiği. Benzer şekilde *yorgun argın, evirmek çevirmek* gibi ikilemelerdeki *argın* ve *evirmek* kelimeleri, daha önce anlamlı birer kelimeyken bugün tek başlarına kullanılmamakta, ikileme içinde varlığını devam ettirmektedir (Aksan 1969).

5. Çağdaş Lehçelerde *Sırsıklam, Sıklam*

Sırsıklam, sıklam kelimelerinin çağdaş lehçelerde kullanılıp kullanılmadığını tespit etmek amacıyla *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (1991), *Kırgız Sözlüğü* (Yudahin 1998), *Karayim Lehçesi Sözlüğü* (Kowalski 1996), *Tuva Türkçesi Sözlüğü* (Arıkoğlu – Kuular 2003), *Karaçay – Malkar Türkçesi Sözlüğü* (Tavkul 2000), *Kırım Tatar Türkçesi* (Savran 2003) *Örneklili Hakasça – Türkçe Sözlük* (Arıkoğlu 2005) gibi eserleri taradık. Bu eserlerde *sırsıklam, sıklam* kelimelerini bulamadık. Karayimcedeki pekiştirmelerin ilk heceleri üzerine hazırlanan bir makalede *sır-sıklam (<sıqlam)* kelimesine rastladık. Ancak bu çalışmada Lehçe-i Osmanî'ye atıfta bulunulmuş ve kelimenin kökeninin kesin olarak bilinmediği belirtilmiş (Stachowski 2010). Söz konusu çalışma, *sırsıklam* kelimesinin günümüzde Türkiye Türkçesi dışında da kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu kelimenin diğer birçok lehçede de kullanıldığını ancak ulaştığımız kaynaklarda geçmediği muhtemeldir.

¹ Derleme Sözlüğü'ne katkı sağlaması amacıyla belirtmek isteriz ki doğup büyüdüğümüz kasaba olan Malatya ili Doğanşehir ilçesine bağlı Kurucaova kasabasında da *sırsıklam* kelimesi yerine *sıhlamsu* kelimesi kullanılmaktadır.

6. Sırsıklam, Sıklam Kelimelerinin Yapısı

Sırsıklam kelimesindeki *sır*'ın pekiştirme hecesi olduğunu söylemiştik: *sır-sıklam*. *Sıklam* kelimesinin *ıslak*, *ıslanmış*, *yaşarmış*, *yaş*, *sulu*, *nemli* vb. anlamları taşıdığı açıktır. Biz bu kelimenin yapısının *sık+la-m* şeklinde olduğunu düşünüyoruz. Kelimenin kökü olarak düşündüğümüz *sık*, elimizdeki metinlerde yalın durumda geçmediği için **sık* olarak yazmakta yarar görüyoruz. Birazdan yapacağımız açıklamalardan hareketle hem *sıklam* kelimesinin hem de *sıgıt* (*ağıt*, *ağlama*), *sıgta-<sıkda-(ağla-)*, *sıkla-(ağla-)* kelimelerinin temel anlam alanı *ıslak*, *yaş* olan **sık+* isim kökünden türediğini düşünüyoruz.

Sık ismi, Türkçenin en işlek isimden fiil yapım eki olan *+la* eki ile fiil yapılmıştır (*ıslamak*, *yaşartmak* vb. anlamda). Daha sonra ise *sıkla-* fiilinin üzerine *-m* fiilden isim yapım eki getirilerek *ıslanmış*, *ıslak*, *yaş* vb. anlamlara gelen yeni bir isim türetilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra *sırsıklam* kelimesinin yapısını tahlil etmek zor değildir: *Sıklam* kelimesinin ilk hecesinde bulunan ünsüzün yerine *r* sesi getirilmiş ve kelimenin başına eklenmiştir: *sır-sıklam*.

7. Sıklam Kelimesi ile Sıgıt, Sıgta-<Sıkda- Sıkla- Arasındaki İlişki

Sıgıt, *sıgta-<sıkda-*, *sıkla-(ağla-)* kelimeleri, Türkçenin ilk dönemlerinden beri kullanılmaktadır:

Köktürk Türkçesi *Sıgıt*: feryat, figan; *sıgta-*: yas tutmak, ağlamak, *sıgıtçı*: yaşçı, ağlayıcı (Tekin 2010: 166).

Uygur Türkçesi *Sıgta-*: haykırmak, feryat etmek; *sıgtaş-*: haykırışmak (Tezcan 1975: 170). *Sıgta-*: hıçkıra hıçkıra ağlamak, feryat etmek; *sıgtaş-*: ağlaşmak, birlikte feryat etmek (Hamilton 1998: 209). *Sıgıt*, *sıgta-*, *sıgtaş-* (Kaya 1994: 660).

Karahanlı Türkçesi *Sıgıt*: ağlama, ağlayış; *sıgıtat-*: ağlatmak, *sıgta-*: ağlamak (Arat 1979: 396). Bu kullanımlara ek olarak *sıxıt*, *sıxta-*, *sıxtaş-*, *sıxtat-* (Atalay 1999: 514).

Çağatay Türkçesi *Sıkta-*: Ziyadesiyle ağlamak (Abuşka Lugatı 1970: 281)

Kıpçak Türkçesi *Sıkda-*: ölenin arkasından ağlamak, ağıt yakmak (Özyetgin 2001: 620).

Harezm Türkçesi *Sıgıt*: yas (Yüce 1993: 175).

Eski Anadolu Türkçesi *sıkla-*: ağlamak, göz yaşı dökmek, sızlamak (TDK 1971: 3412).

Azerbaycan Türkçesi *sıxtamax*: ağlamak (TDK 2003)

Kırgız Türkçesi *Sıkta-*: acı acı ağlamak, tasalanmak (Yudahin 1998: 649)

Kazan Tatar Türkçesi *Sıgıt*: ağlayış; *sıkra-*: inlemek, sızlanmak, ah etmek (Öner 2009: 234).

Hakas Türkçesi *Sıhta-*: ağlamak; *sıhtağ*: ağlama; *sıhtat-*: ağlatmak (Arıkoğlu 2005: 422).

Özyetgin'in ilgili sözlüklerden aktardığına göre bu kelime, Başkurt Türkçesinde *hıkta*; Karakalpak Türkçesinde *sıkla-*; Nogay, Kumuk ve Karay Türkçelerinde *sıkta-* olarak yaşamaktadır (Özyetgin 2001: 620).

Türkiye Türkçesinde *sığıt*, *sığıta-*, *sıkla-* gibi kelimeler kullanılmamaktadır. Ancak İznik ağzında *çok ağlamak* anlamını taşıyan *sıklamak* kelimesi derlenmiştir (TDK 1978: 3606).

Buradan hareketle şu tespitleri yapmak istiyoruz:

a. Bütün bu kelimeler, *ağla-* (<*ıgla-*, <*yıgla-*) fiili ile genellikle eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Örneğin Hsüan Tsang Biyografisi'nde üç kez *sığıta-*, altı kez *yıgla-* fiili geçmektedir (Tezcan 1975)². Altun Yaruk'ta on altı kez *yıgla-*, on dört kez *sığıta-* kullanılmıştır (Kaya 1994: 660). Kutadgu Bilig'te yirmi iki yerde *yıgla-*, on yedi yerde *sığıta-* fiilini görmekteyiz.

b. Kelimelerin metindeki kullanılışlarına ve anlamlarına dikkat ettiğimizde *sığıta-*, *sıkla-* fiillerinde eylemin daha yoğun, daha şiddetli gerçekleştiğini görüyoruz. *Sığıta-*, *sıkla-* fiili, *ağla-* fiilinin bir derece üstü olarak kullanılmaktadır.

c. Genel bir değerlendirme ile söyleyebiliriz ki başlangıçta *sığıta-*, *sıkla-* fiili ölen bir kişi için *bolca yaş dökmeyi*; *ağla-* fiili ise günlük yaşamdaki diğer üzüntüler ve acılar için *yaş dökmeyi* karşılamaktadır. Zaman geçtikçe bu iki kelime birbirini yerine kullanılır olmuştur.

d. İslam dininin ölen kişi için ağlamayı hoş karşılamaması nedeniyle Müslüman Türk toplumunda zaman içinde cenaze törenleri şekil değiştirmiştir. Ancak İslam öncesi Türk toplumundaki *yug* törenlerinde ölen kişi için şiddetli ağıtlar yakıldığını, kadın erkek herkesin hıçkırarak –iki gözü iki çeşme- ağladığını sagulardan öğreniyoruz. Demek istiyoruz ki *ölü için ağlamak* ile *normal yaşam için ağlamak* aynı şey olmamıştır. Bu iki *ağlamayı* birbirinden ayırt etmek için de iki farklı kelimenin kullanılmış olması çok normaldir.

e. Ağlamanın sonucu gözyaşı, bu gözyaşına bağlı olarak da *yaşlık* ve *ıslaklıktır*. Normal bir ağlamada (*ıgla-*) gözyaşı fazla akmayacaktır; ancak iki gözün iki çeşme gibi olduğu bir ağlamada (*sıkla-*) gözyaşı çok fazla akacak, yaşlık/ıslaklık çok fazla olacaktır. İşte biz bu noktada *sırsıklam*, *sıklam* ile *sığıt*, *sığıta-*, *sıkla-* arasında bir anlam ilişkisi olduğunu düşünüyoruz. Bütün bu kelimelerin *yaş*, *ıslak* anlamındaki **sık+* kökünden türemiş olması muhtemeldir. Metinlerle takip edemediğimiz dönemde *yaşartmak*, *yaş dökmek* anlamına gelen *sığıta-*, *sıkla-* fiillerinin zaman içinde yeni anlamlar kazandığını ve Köktürk döneminden itibaren *çok ağlamak* anlamını kazandığını düşünmek mümkündür.

Bir kelimenin, elimizdeki ilk metinlerde yeni anlamlar kazanmış bir şekilde kullanılmış olabileceğini iddia etmek, ilk bakışta bazı tereddütler doğuracaktır. Bu tereddütleri gidermek için, bahsettiğimiz bu muhtemel anlam olayı üzerinde biraz daha durmak istiyoruz. Bilindiği gibi elimizdeki ilk yazılı metinler olan Orhun ve Yenisey Yazıtları, aslında Türk dilinin ilk metinleri değildir; *bilinen* ilk metinleridir. Doğan Aksan'ın çalışmaları göstermektedir ki bu metinlerdeki dil, bütün kelimeleri temel anlamda kullanılan, hiçbir anlam olayına rastlanılmayan bir dil değildir. Aksan'a göre *soyut kavramlar*, *çok anlamlılık*, *eş anlamlılık*, *ileri ögeler*, *deyimler*, *atasözleri* ve *ikilemeler* bir dilin eskiliğini belirlemede kullanılan ölçütlerdir (Aksan 2003: 30). Aksan, Orhun ve Yenisey Yazıtları'ndaki söz varlığını yukarıdaki ölçütlere göre inceleyerek Türk yazı dilinin elimizdeki ilk metinlerden çok geriye gittiğini belirtmiştir. Bu ölçütlerden konumuzla alakalı olan *çok anlamlılık* üzerinde Aksan'dan birkaç örnek aktarmak istiyoruz:

agı: ipekli kumaş → değerli şey, armağan → hediye (Aksan 2003: 78)

sab: söz → haber (Aksan 2003: 80)

² Verilen sayılara, ilgili kelimelerden türeyen diğer kelimeler de dahildir.

olur-: oturmak, uyanık kalmak → tahta çıkmak → yurt tutmak → yaşamak, geçinmek (Aksan 2003: 82)

Kıscacası diyebiliriz ki Köktürk metinlerinde mecazlar, anlam değişimleri, aktarmalar gibi değişik anlam olayları vardır. Bu durum, metinlerde kullanılan dilin çok öncelerden beri konuşma ve yazı dili olduğunu gösterir. Bizim *sığta-*, *sıkla-* fiillerinde var olduğunu düşündüğümüz anlam genişlemesinin Köktürk metinlerinden çok önce gerçekleşmesi mümkündür.

Buraya kadar *sıklam* ↔ *sığıt*, *sığta-*, *sıkla-* ilişkisinin anlam boyutu üzerinde durduk. Şimdi de bu kelimeler arasındaki yapı ilişkisi üzerinde durmak istiyoruz. Daha önce, *sıklam* kelimesindeki eklerden yola çıkarak bu kelimenin **sık+* isminden türemiş olması gerektiğini belirtmiştik. Buna karşın *sığıt*, *sığta-*, *sıkla-* kelimelerinin kökünün isim mi yoksa fiil mi olduğu yönünde farklı görüşler vardır.

Gabain'e göre kelimenin kökünün **sığ-* fiilidir. Bu fiil, fiilden isim yapan *-t* eki ile *sığ(i)t* olmuştur. *Sığta-* fiili ise *sığıt* isminden *-a* isimden fiil yapım ekiyle türetilmiştir: *sığ(i)t+a-* (Gabain 2000: 55).

Hacıeminoğlu, *sığta-* fiilinin kökü *sığ* ismi olarak kabul ediyor ve bu isme eklenen *-da* isimden fiil yapım eki ile *sığta-* fiilinin türetildiğini söylüyor. Hacıeminoğlu, bu ek ile türetilen diğer fiiller için de *alda-* (*aldat-*), *izde-* (*izlemek*), *ünde-* (*seslenmek*) gibi kelimeleri örnek gösteriyor. (Hacıeminoğlu 2003: 151).

Talat Tekin'e göre ise *sığıt* kelimesi, *ağıt* anlamındaki **sığı* isminden *t* yapım eki ile türetilmiştir. (Tekin 2000: 86).

Marcel Erdal, isimden fiil yapan *+a* ekini anlatırken *sığ(i)t+a-* örneğini vermiş (Erdal 1991: 423). Bu örnekten yola çıkarak *-fiilden isim yapan -t* eki bölümünde (Erdal 1991: 308 – 316) bahsedilmemesine rağmen- Erdal'ın kök olarak *sığ-* fiilini kabul ettiğini söyleyebiliriz.

Dede Korkut ve Müzekkin-Nüfus'ta geçen *sıkla-* (*ağla-*) (TDK 1971: 3412) ve Derleme Sözlüğü'ndeki *sıklamak* (TDK 1978: 3606) biçimi ise kelimenin *sık* isim kökünden *+la-* eki ile türetilmiş olması gerektiğini gösteriyor. *Sığta-/sıkta-* kelimesinin kökünü *sığ-* fiili olarak kabul edersek *sıkla-* kelimesindeki *+la-* ekini nasıl izah edeceğiz? Ses ve anlam ilişkisi, *sığta-/sıkta-* ve *sıkla-*'nın aynı kökten türediğini gösteriyor. İki farklı kökten bahsetmenin doğru olmayacağını düşünüyoruz. Hacıeminoğlu'nun verdiği *izde-*, *ünde-* kelimeleri Türkiye Türkçesinde *izle-*, *ünle-* şeklindedir. Acaba aynı denkliği *sıkta-* ile *sıkla-* arasında kurmak mümkün değil midir? İleride yapılacak çalışmalar, ilgili kelimelerin kökü konusundaki tereddütleri giderecektir. Ancak biz şimdilik *+la-* fiilden isim yapma ekinin sağlamlığına dayanarak Dede Korkut, Müzekkin-Nüfus ve İznik yöresindeki *sıklamak* (*ağlamak*) fiilinin **sık* isminden türediğini düşünüyoruz. Aynı kelimenin Anadolu dışındaki şekli olan *sığta-* kelimesi de Hacıeminoğlu'nun belirttiği gibi **sığ(sık)* isim kökünden *+da-* ekiyle türetilmiştir (Hacıeminoğlu 2003: 151). Şu durumda *sıklam* kelimesinin kökü olan **sık+* ile *sığta-* *sıkla-* fiillerinin kökü olan **sık+*'ın aynı kök olduğunu ve bu kelimelerin *yaş*, *ıslak* anlam alanından hareketle birbirine bağlanabileceğini söylemek mümkündür.

8. Sonuç

Türkiye Türkçesinde “çok ıslak, pek ıslak” anlamında kullanılan *sırsıklam*, *sırsıklam* kelimeleri, “yaş, ıslak” anlamındaki *sıklam* sıfatının pekiştirilmiş şekilleridir. *Sıklam* kelimesi, ağızlarda kullanılan *sulusıklam*, *sıOlamsu* gibi yapılarda da varlığını devam ettirmektedir. Morfolojik yapısını *sık+la-m şeklinde gösterebileceğimiz bu kelime, *yaş, ıslak* anlamındaki *sık+ kökünden türemiş olmalıdır. *Çok ağlamak, çok gözyaşı dökmek* anlamındaki *sığta-*, *sıkla-* kelimeleri de bu köke bağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abuşka Lügati veya Çağatay Sözlüğü* (1970). Haz. Besim Atalay, Ankara.
- Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehçe-i Osmanî*. Haz. Recep Toparlı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSAN, Doğan (1969). “Kelimelerin Ölümü Olayı ve Türk Yazı Dilindeki Örneklerinde Arapça ve Farsça Unsurların Etkisi Üzerine Notlar”. *Türk Tarih Kurumu Necati Lugal Armağanı*, s.97-108
- AKSAN, Doğan (2003). *En Eski Türkçe'nin İzlerinde*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- ALYILMAZ, Cengiz (2004). *Eski Türkçenin Söz Varlığının Düz ve Ters Dizimi*. Ankara: Kurmay Basın Yayın Dağıtım.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979). *Kutadgu Bilig İndeksi*. Haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul: TKAE Yayınları.
- ARIKOĞLU, Ekrem (2005). *Örneklî Hakasça – Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARIKOĞLU, Ekrem – Kuular, Klara (2003). *Tuva Türkçesi Sözlüğü* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATALAY, Besim (1999). *Divanü Lügat-it-Türk Dizini*. Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Enderun Kitapevi.
- CLAUSON, Gerard (1972). *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford University Pres.
- Dil Derneği (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara.
- EREN, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ERGİN, Muharrem (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GABAIN, A.Von (2000). *Eski Türkçenin Gramer*. Çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (2003). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,
- HAMILTON, James Russell (1998). *İyi Ve Kötü Prens Öyküsü*. Çev. Vedat Köken, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- İbrahim Alâettin – Ali Sedat – S.Tevfik Bey vd. (1930). *Yeni Türk Lûgati*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (1991). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAYA, Ceval (1994). *Uygurca Altun Yaruk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KOWALSKI, Tadeusz (1996). *Karayim Lehçesi Sözlüğü*. Çev. Kemal Aytaç, Ankara: Engin Yayınevi.
- Mukaddimet'ül-Edeb* (1993). Haz. Nuri Yüce, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nechü'l-Ferâdis Dizin-Sözlük* (1998). Haz. Aysu Ata, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NİŞANYAN, Sevan (2007). *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Adam Yayınları.
- ÖNER, Mustafa (2009). *Kazan Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZYETGİN, Melek (2001). *Ebu Hayyan Kitabı'l-İdrak Li Lisani'l-Etrak Fii*. Ankara: Köksav Yayınları.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2008). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Can Yayınları.
- SAVRAN, Hülya (2003). *Kırım Tatar Türkçesi: Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınları.
- Şemsettin Sami (2010). *Kamus-ı Türkî*, Haz. Paşa Yavuzarslan, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- STACHOWSKI, Kamil (2010). “On First Syllable Reduplications In Karaim”, *Studies On The Turkic World (A Festschrift For Professor St. Stachowski On The Occasion Of His 80th Birthday)*, S.139-156.
- TAVKUL, Ufuk (2000). *Karaçay – Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (1945). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (1971). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (1978). *Türkiye'de Halk Ağızlarından Sözlüğü X.Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2003). *Azərbaycan Dialektoloji Lügəti*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEKİN, Talat (2000). *Orhun Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:9.
- TEKİN, Talat (2010). *Orhun Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEZCAN, Semih (1975). *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X.Bölüm*. Ankara.
- TOPARLI, Recep – VURAL, Hanifi – KARAATLI, Recep (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- TOVEN, Mehmet Bahaettin (2004). *Yeni Türkçe Lügat*. Haz. Abdülkadir Hayber, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- YUDAHİN, K.K. (1998). *Kırgız Sözlüğü*. Çev. Abdullah Taymas, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YÜCE, Nuri (1993). *Mukaddimet'ül-Edeb (Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.